

موازنه

جرم انگاری اهانت به پیامبر ﷺ

با موازین

A-PDF

محمد هادی ذاکر حسین

Watermark

مجلس شورای اسلامی ایران

تهران - ۱۳۹۲

سرناسه	: ذاکر حسین، محمد هادی، ۱۳۵۵-
عنوان و پدیدآور	: موازنه جرم‌انگاری اهانت به پیامبر با موازین حق بر آزادی بیان / محمد هادی ذاکر حسین
مشخصات نشر	: تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۷۷-۰۴-۷
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. - مخالفان
موضوع	: محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. - شتم و سب --- احکام و قوانین
موضوع	: آزادی بیان
موضوع	: جرایم علیه دین
شناسه افزوده	: موسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۲ / ۳۵۲ / ۹ / ۲۲۲۴ BP
رده‌بندی دیویی	: ۳۹۷/۹۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۹۱۱۱۹

عنوان : موازنه جرم‌انگاری اهانت به پیامبر با موازین حق بر آزادی بیان

مؤلف : محمد هادی ذاکر حسین

ناشر : موسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش

نوبت چاپ : اول

تاریخ چاپ : ۱۳۹۲

ناظر چاپ : سید سعید هاشمیان

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۷۷-۰۴-۷

بهاء : ۸۰.۰۰۰ ریال

حق هرگونه انتشار برای ناشر محفوظ است.

تهران - خیابان کریم‌خان زند - خیابان سنایی - خیابان نهم - کوچه گیلان - پلاک ۵ - کدپستی ۱۵۸۵۷۴۳۱۱۱

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۴۵۳۹ تلفن: ۸۸۸۱۱۵۸۱-۴ نامبر: ۸۸۸۱۱۵۸۰

Website: www.sdil.ac.ir Email: publication@sdil.ac.ir

سخن ناشر

توسعه ادبیات حقوقی در هر کشور، نقش مهمی در پیشرفت نظام حقوقی آن کشور ایفا می‌نماید. اندیشمندان و پژوهشگران دنیای بیکران حقوق، که شیفته نظم‌اند و سرباز عدالت، آموزه‌های علمی و تجربیات عملی خویش را به جامعه حقوقی عرضه می‌دارند تا بتوانند در تثبیت و تنویر نظم اجتماعی و استقرار عدالت و اصلاح و پیشرفت کشور سهیم گردند.

قانونگذار فهیم و آگاه، هیچ‌گاه در مقام تهیه پیش‌نویس و مهیا شدن جهت وضع قانون، خود را بی‌نیاز از ادبیات و دکتربین حقوقی کشور و مشورت با خبرگان نخواهد یافت، و هیچ‌گاه مصوبات قبلی خویش را دائمی و مصون از نقد و اصلاح قلمداد نخواهد نمود. قضات متخصص و عدالت‌پیشه نیز نقد علمی و منصفانه آرای خود را مایه تکامل و پیشرفت می‌دانند.

دانشکده‌های حقوق و حوزه‌های علمی که به مأموریت خطیر تربیت قضات، وکلا، مشاوران حقوقی، سردفتران، پژوهشگران، و اساتید حقوق و فقه همت می‌گارند علاوه بر اینکه از آموزه‌های علمی و قضایی کشور بسیار بهره می‌برند متقابلاً رسالت مهمی در غنی‌سازی ادبیات و دکتربین حقوقی کشور برعهده دارند.

جمهوری اسلامی ایران به ویژه در دو دهه اخیر پیشرفت قابل توجهی در توسعه کمی ادبیات حقوقی کشور را شاهد بوده است. تعداد کتب و نشریات حقوقی منتشره در کشور طی بیست سال اخیر، به نسبت گذشته به مراتب افزایش یافته است. این دسآورد را باید به فال نیک گرفت و امیدوار بود که این پیشرفت کمی به همین میزان به توسعه کیفی دربارور شدن دکتربین حقوقی مورد نیاز کشور همراه باشد و با احترام به حقوق مالکیت فکری دیگران انتشار یابد.

انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش همواره سعی داشته است که علاوه بر انتشار آثار حاصل از تحقیقات پژوهشکده حقوق، به صورتی هدفمند و با ارزیابی علمی به گزینش و چاپ و انتشار کتابهای حقوقی در حوزه‌ها و موضوعات مورد نیاز جامعه حقوقی کشور مبادرت ورزد، زحمات جناب آقای محمدهادی ذاکر حسین در تألیف کتاب «موازنه جرم‌انگاری اهانت به پیامبر با موازین حق بر آزادی بیان» را ارج نهاده، امیدوار است که این کتاب مورد استقبال جامعه حقوقی کشور و مورد استفاده متولیان امر قرار گیرد.

وحید اشتیاق

فهرست اجمالی مطالب

۱۹	مقدمه
۲۳	بخش اول: شناخت حق آزادی بیان
۲۵	فصل اول: بیان
۳۸	فصل دوم: آزادی
۵۵	فصل سوم: آزادی بیان به مثابه حق بشر
۸۹	نتیجه بخش
۹۱	بخش دوم: تجاوز اهانت به باورها به سرزمین بیان
۹۲	فصل اول: مرزهای سرزمین بیان
۱۲۱	فصل دوم: تشریح جرم اهانت به پیامبر ﷺ
۱۳۴	فصل سوم: توجیهات حقوق بشری جرم‌انگاری اهانت به پیامبر ﷺ
۱۶۶	نتیجه بخش
۱۶۹	مؤخره
۱۷۳	منابع

فهرست تفصیلی مطالب

۱۹	مقدمه
۲۳	بخش اول: شناخت حق آزادی بیان
۲۳	مقدمه بخش
۲۵	فصل اول: بیان
۲۵	مبحث نخست: تبیین اندیشه
۲۶	گفتار نخست: آفرینندگی بیان
۲۶	بند یکم: کلمه آفرینش
۲۶	بند دوم: وارث بیان
۲۸	گفتار دوم: زلال اندیشه در جوی بیان
۲۸	بند یکم: حکایتگری بیان
۳۰	بند دوم: حلول اندیشه در بیان
۳۱	مبحث دوم: شاخصه‌های بیان
۳۱	گفتار نخست: هویت اجتماعی بیان
۳۱	بند یکم: طبع اجتماعی انسان
۳۲	بند دوم: زبان و مدنیت
۳۳	گفتار دوم: گفت‌وشنود بیان

گفتار سوم: قول یا فعل

بند یکم: افعال گفتاری

بند دوم: میزان بیان

گفتار چهارم: فراخوانی بیان

فصل دوم: آزادی

مبحث نخست: مرتبه آزادی

گفتار نخست: در معنای آزادی

بنداول: نبود آزادی

بند دوم: بود آزادی

گفتار دوم: غایت یا مقیاس

بند نخست: آزادی تابع انسان

بند دوم: آزادی در مسیر شدن

بند سوم: تعیین غایت آزادی

بند چهارم: منزلگاه مطلوب

مبحث دوم: ساحات آزادی

گفتار نخست: آفرینش

گفتار دوم: آزادی درونی

گفتار سوم: آزادی در حصار اجتماع

بند یکم: قرائت انسان‌شناختی از قرارداد اجتماعی

بند دوم: روح قرار داد اجتماعی

فصل سوم: آزادی بیان به مثابه حق بشر

مبحث نخست: گذاری شناختی بر حقوق بشر

گفتار نخست: مقامات حق بشر

بند یکم: مقام تعریف

بند دوم: مقام تحقق

گفتار دوم: حقی از جنس داشتن

بند یکم: حق بودن

بند دوم: حق داشتن

الف) اعتباری اجتماعی

ب) درون مایه حق

ج) اثر حق داری

د) مدل هوفلدی

گفتار سوم: ارکان حقوق بشر

بندیکم: دارنده حق

بند دوم: دارنده تکلیف

الف) ملازمت حق و تکلیف

ب) تکالیف حقوق بشری

گفتار چهارم: مبنانگاری حقوق بشر

بند اول: اثبات گرایی

بند دوم: حقوق طبیعی

الف) آفرینش خاستگاه حق بشر

ب) جهانشمولی

ج) ارتجاع پست مدرنیسم

مبحث دوم: ملاکات حق بر آزادی بیان

گفتار نخست: از امکان تا جواز

گفتار دوم: تبیین غایت بودن انسان

گفتار سوم: بیان معبر حقیقت

بند یکم: آزادی جستار حقیقت

بند دوم: اسفار حقیقت در سرزمین بیان

گفتار چهارم: ایده گفت‌وگو

مبحث سوم: آزادی بیان در پرتو اسناد بین‌المللی حقوق بشر

گفتار نخست: سنجه اعتبار معاهدات حقوق بشری

بند یکم: تحول آفرینی در حقوق بین‌الملل

بند دوم: نقش اعلامی اسناد

گفتار دوم: مستندات حق بر آزادی بیان

بندیکم: اسناد بین‌المللی

الف) اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸ میلادی)

۸۶ ب) پیمان نامه بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (۱۹۶۶ میلادی)

۸۷ ج) پیمان نامه حقوق کودک سازمان ملل (۱۹۸۹ میلادی)

۸۷ بند دوم: اسناد منطقه‌ای

۸۷ الف) پیمان نامه حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی (۱۹۵۰ میلادی)

۸۷ ب) پیمان نامه آمریکایی حقوق بشر (۱۹۶۹ میلادی)

۸۸ ج) منشور آفریقایی حقوق بشر و خلق‌ها (۱۹۸۱ میلادی)

۸۸ د) منشور عربی حقوق بشر (۲۰۰۴ میلادی)

۸۸ هـ) اعلامیه قاهره درباره حقوق بشر (۱۹۹۰ میلادی)

۸۹ نتیجه بخش

۹۱ بخش دوم: تجاوز اهانت به باورها به سرزمین بیان

۹۱ مقدمه بخش

۹۲ فصل اول: مرزهای سرزمین بیان

۹۲ مبحث نخست: رسم شعاع دایره بیان یا برگار اسناد حقوق بشری

۹۴ گفتار نخست: شرایط شکلی

۹۵ گفتار دوم: شرایط ماهوی

۹۶ بند یکم: نظم و امنیت عمومی

۹۹ بند دوم: اخلاق

۱۰۱ بند سوم: حقوق دیگران

۱۰۳ مبحث دوم: مرزبانان کیفری اقلیم بیان

- ۱۰۳ گفتار نخست: پارادایم‌انگاری حقوق بشر
- ۱۰۵ گفتار دوم: عدالت جنایی در پرتو حقوق بشر
- ۱۰۶ گفتار سوم: خدمت و خیانت جرم‌انگاری به حقوق بشر
- ۱۰۸ مبحث سوم: مبانی جرم‌انگاری
- ۱۰۸ گفتار نخست: نقد فایده‌انگاری کیفری
- ۱۱۱ گفتار دوم: سقف عدالت بر ستون آزادی
- ۱۱۱ بند یکم: محدودیت‌پذیری آزادی
- ۱۱۲ بند دوم: آزادی عادلانه
- ۱۱۴ بند سوم: عدالت ابراری
- ۱۱۵ گفتار سوم: خوانش حقوق بشری از اصل ضرر
- ۱۱۸ گفتار چهارم: نقد الزام کیفری اخلاق
- ۱۲۱ فصل دوم: تشریح جرم اهانت به پیامبر ﷺ
- ۱۲۱ مبحث نخست: سب‌شناسی
- ۱۲۱ گفتار نخست: واژه شناسی
- ۱۲۲ گفتار دوم: مفهوم شناسی
- ۱۲۴ گفتار سوم: مصداق شناسی
- ۱۲۵ بند یکم: مرجعیت عرف عام
- ۱۲۶ بند دوم: مرجعیت عرف خاص
- ۱۲۸ مبحث دوم: ساختار سب

گفتار نخست: رکن مادی

بند یکم: رفتار شناسی

بند دوم: موضوع شناسی

گفتار دوم: رکن معنوی

گفتار سوم: بزه دیده شناسی

فصل سوم: توجهات حقوق بشری جرم‌انگاری اهانت به پیامبر ﷺ

مبحث نخست: بیان در مصاف باور

گفتار نخست: آزادی باور مندی

گفتار دوم: اطلاق باور و نفیید بیان

گفتار سوم: بی‌بیانی اهانت

گفتار چهارم: نقدپذیری باورها

بند یکم: نقد در خدمت حقیقت

بند دوم: معیارهای یارشناسی نقد از اهانت

بند سوم: استقبال از نقد دین

بند چهارم: بازیگری منتقد

گفتار پنجم: حمایت کیفری از باورها

بند یکم: بی‌طرفی دولت

بند دوم: ضرورت مداخله کیفری

مبحث دوم: صلح ستیزی بیان

۱۵۶

گفتار نخست: جهانی شدن

۱۵۸

گفتار دوم: حقوق اقلیت

۱۶۰

گفتار سوم: مدارا

۱۶۲

گفتار چهارم: بیان نفرت آفرین

۱۶۶

نتیجه بخش

۱۶۹

مؤخره

۱۷۳

منابع

A-PDF

Watermark

مقدمه

اهانت روا داشتن به ساحت قدسی پیامبر نازنین اسلام «صلی الله علیه و آله» و دیگر باورهای دینی مسلمانان، دیر زمانی است که در مغرب زمین با نام «آزادی بیان» صورت می‌پذیرد؛ اهانت کنندگان، سوار بر مرکب لجام گسیخته بیان آزاد، به سرزمین باور باورمندان، با این استدلال که مرز و حریم هیچ باوری احترام و رسمیت ندارد تا آن را مصون از تعرض سازد هجمه و هجوم می‌برند. از سوی دیگر دولت‌های غربی نیز که نه تنها اختیار، بلکه تعهد به بازداشتن از ارتکاب رفتارهای موهن را بر عهده دارند با استناد به «اصل بی‌طرفی» از مداخله بازدارنده در این تهاجم علیه دگراندیشان خود را برکنار می‌دارند. این نوشتار از یک سو نقبی معرفت‌اندیشانه در هیمنه استدلال‌های اقامه شده به نفع روایی اهانت به باورها، با این دلیل آوری که اهانت «بیان» نیست تا در سرزمین آزادی بیان مامنی امن باید می‌باشد و از سوی دیگر حکایت‌گر وجاهت حقوق بشری جرم‌انگاری و منع توهین به پیامبر اسلام و سایر باورهای دینی به طور عام، از سوی دولت‌هاست.

واقعۀ تلخ انتشار و باز انتشار کاریکاتورهای موهن پیامبر اسلام «صلی الله علیه و آله» در نشریات اروپایی حادثه به ظاهر ساکت، اما لبریز از سختی بود که در زمان خود، نگارنده را به پرسش‌گری درباره چرایی حدوث آن واداشت. شراره‌های اهانت آن روزنامه دانمارکی، همان گلستان آرامش را گرفت و تیغ اهانت چنان بر کالبد احساسات دینی فرود آمد که جان از آن سرخه شرحه شد. لیکن این شهر آشوبی را لازم بود مطالعه‌ای معرفتی می‌کرد و فارغ از اعتراضات عملی و واکنشی علمی بدان نشان داده می‌شد؛ پرسش نو در برابر آن نهاده می‌شد تا پاسخ‌های نو دریافت می‌گشت. بی‌جویی کردن این جستار، که دردمندی برخاسته از مورد اهانت واقع شدن باورهای دینی راقم این سطور سرسلسله جنبان آن بود، تا ایام تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی ادامه یافت. در کنار استمرار آن دغدغه پژوهشی در نهانخانه ذهن، در ساحت بیرونی نیز قصه پرغصه اهانت روا داشتن به باورهای اسلامی ادامه داشت. بر بستر همین جریانات ذهنی و عینی بود که نگارنده بر آن شد با رصد قرار دادن مساله ناروایی اهانت به وجود نازنین پیامبر اسلام صلوات الله علیه و آله از نظرگاه موازین حقوق بشر، ملک پایان‌نامه کارشناسی ارشد

خویش را با مزین ساختن به نام نورانی آن وجود نورانی، به واکاوی این مسأله اختصاص دهد تا بتواند با بهره‌گیری از یک زبان و ادبیات مشترک و ورود به یک گفت و گوی روشمند، ناروایی اهانت داشتن به باورهای دینی را در منظر خصم خود که در چارچوب همان پارادایم و ادبیات به توجیه اقدامات موهن خود مبادرت می‌ورزید به اثبات برساند.

نوشتار حاضر که اکنون به همت «موسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش» به زیور طبع آراسته می‌گردد «پایان‌نامه» کارشناسی ارشد نگارنده است که تحت عنوان «موازنه جرم انگاری اهانت به پیامبر با موازن حق بر آزادی بیان» در «دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران» در مهرماه سال ۱۳۸۹ در خجسته زاد روز میلاد امام رضا (ع) دفاع شد.

دفتر تحقیق و تألیف این پایان‌نامه به پایان آمد، لیکن حکایت زنده اهانت روا داشتن به مقدسات اسلامی همچنان باقی است؛ پایان نیافتن جریان اسلام ستیز اهانت رواداری به باورهای اسلامی و استمرار ضرورت مواجهه علمی با آن، نگارنده را بر آن داشت تا پایان‌نامه ارشد خویش را به دست نشر بسپارد تا با تمهیم و ترویج یافته‌های آن، و گفتمان‌سازی در این حوزه گامی در جهت مقابله خردگرایانه با آن جریان خردسوز بردارد. اگرچه انسان در مسیر صیورت است و اندیشه پژوهشگر در مسیر دانشجویی، تکامل و تغییرپذیر است و بازخوانی امروزین اندیشه‌های قلمی شده دیروز می‌تواند اصلاح و الحاق در پی داشته باشد، با این حال برای حفظ ماهیت پایان‌نامه‌ای بودن این نوشتار و اصلتش، از دخل و تصرف در آن اجتناب شده است و همان متن که البته غبار کهنگی بر آن عارض نشده است عرضه می‌شود.

معرفت و معرفت انبوزی هویتی جمعی دارند. فروگذارن سپاس‌گزاری از آنانی که واسطه انعام الهی در مسیر تألیف این پایان‌نامه بوده‌اند ادب نادانی و حق ناشناسی است. پس بر خود لازم می‌دانم تا قدردانی بی‌تقدیر خود را، از همسر که در سایه سار مهرورزی و همراهی او نهال این نوشتار به ثمر نشست ابراز و اظهار دارم؛ بی‌شک در اوقات بسیاری که وقف تدوین این پژوهش شد سهمی از سهام او نهفته بود که آنها را به من بخشید و با فراهم کردن محیطی آرام و آماده اسباب پژوهشی‌گری را به تمام برایم فراهم ساخت که اگرچنین نبود خار مغلان این راه مانع از وصال به کعبه مقصود می‌گشت؛ این همراهی و همکاری البته همیشگی بوده و هست، و همچنین شکرگزار نعمت وجود پدر و مادری هستم که مهرورزی‌های مستدام ایشان همواره هموارکننده مسیر زندگی علمی‌ام بوده است.

بعد از آن بر خود لازم می‌دانم جامی مملو از تشکر و سپاس را تقدیم استادی نمایم که در دروه کارشناسی‌ارشد متنعم خوان علم گستری او بودم و برای برپا ساختن این پژوهش از ارشادات او که در عمل هم استاد راهنما و هم استاد مشاور این پایان‌نامه بود خشت‌های بسیار برگزیدم؛ یعنی جناب دکتر فیروز محمودی جانکی که مصاحبت با ایشان نیکو مصاحبی در راه تألیف و تدوین این نوشتار بود. شیرینی این همراهی که از سرآمد تا درآمد نگارش این پایان‌نامه استمرار داشت در کام خرد این نگارنده خوش خواهد ماند.

کتاب حاضر مشتمل بر دو بخش است؛ بخش نخست به مثابه کلیات و آغازگر این پژوهش، به تعریف مفهوم مرکب «حق آزادی بیان» اختصاص یافته است چرا که هیچ یک از این مفاهیم معنای محصلی در بر نداشته و هرکس می‌تواند از نظرگاه معرفتی خود تفسیری از آنها ارائه دهد. آزادی بیان البته مفهومی فلسفی است و تا جامه حق بر قامت آن پوشانده نشود روایت ورود به سرزمین اندیشه‌های حقوقی را کسب نمی‌کند. از این رو فصلی از این بخش تحقیق عهده‌دار شناساندن مفهوم کس‌دار حقوق بشر و ترسیم چشم‌انداز آزادی بیان به مثابه یک حق بشری است. حقوق بشر همان میزانی است که روایی یا تاروایی اهانت به باورهای اسلامی بر اساس آن سنجیده می‌شود.

دومین بخش نیز با بهره‌گیری از محصولات فراوری شده در بخش نخست، با ترسیم مرزهای آزادی بیان و تصویر رابطه عکس میان جرم‌انگاری و آزادی، موجبات و توجیهات مداخله کیفری در مواجهه با اهانت به باورهای دینی را را به تفصیل بیان می‌دارد.

امید است که این پژوهش که اکنون اولین کتاب منسوب به نگارنده خواهد بود مورد استقبال معرفت‌جویان واقع شده و اصحاب نظر را به نقد آن برانگیزاند. که هدف از قلمی کردن اندیشه‌ها در معرض نقد گذاشتن آنها برای گشوده شدن باب گفت و گو است.